

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Анна Покровнишка

за дисертационния труд на тема „Лавата като материал за съвременна скулптура и присъствието ѝ като тема през последните 20 години” за присъждане на образователната и научна степен *Доктор* в област 8. *Изкуства* по професионално направление 8.2. *Изобразително изкуство* на Елена Георгиева Яневска – докторант в НХА

Дисертацията на Елена Яневска изследва сферата „Лавата като материал за съвременна скулптура и присъствието ѝ като тема през последните 20 години”. Това е област, която до този момент не е била обект на обстойно научно проучване, а този изследователски текст е резултат от натрупани знания от областта на геологията и вулканологията в сферата на изкуството. Той посочва автори, експериментирали и работили с разтопена скална маса, като докторантката прави проучване и на опитите за постигане на огнетечна топилка чрез претопяване на лавови скали. Подходът на изследването е свързан с научни текстове и е онагледен с подходящите материали.

Дисертационният труд е структуриран в следните главни части: увод, три теоретични глави, изводи, приноси и заключение. Използваната литература обхваща 150 заглавия от различни източници – 40 на кирилица и 110 на латинаца. Приложенията, илюстриращи художествените творби, допринасят за цялостния характер на научното изследване. В общата характеристика на разработката са разгледани обектът, предметът и състоянието на изследвания проблем. Научният подход на дисертацията успешно защитава хипотезата, че натуралната течна червена и гореща лава, извираща от вулкан, е материал за творчество, както и че подобно творческо поведение е обект на изкуствознанието.

Ясно са представени и следвани целите и задачите в дисертацията, основните от които са: 1) да направи анализ на всички аспекти, отнасящи се до творческата дейност с материала лава в полето на световната скулптура; 2) да събере, представи и систематизира цялата необходима налична информация за творческа работа с течна лава; 3) да се демонстрира потенциала на лавата като материал за творчество и да се представят всички автори, които са използвали темата лава през последните двадесет години с цел нови творчески интерпретации, за да се подчертае интересът към първичната материя. За разработката на темата са използвани иконографският, сравнително-историческият и биографичният метод, както и семиотичният и структуралният подход.

Отделните глави на дисертацията следват последователно избраната тема. В **Глава I** – „Жажда за лава”, се представя развитието на времето, в което се изследва отношението на хората към първичната материя от ранните епохи и цивилизации до наши дни. Силата на култа към огнената стихия е потърсена във формите, изградени от лава. Примерите са от Великденските острови, Хавай, Таити, Япония, Самоа, Фиджи, Индонезия и Нова Зеландия. Изследвана е представата за ада в голяма част от световните религии и вярвания. Направен е обзор на съвременната ситуация и факторите, довели до интереса на творците към разтопените горещи течни скали като художествен материал. Анализирани са съвременната обстановка в света на изкуството с акцент към съчетаването на наука и религия в творчеството на днешните автори. Представени са и автори, които разработват темата *лава* чрез други материи, техники и технологии. Някои от тях са привлечени от специфичната морфология на ефузивните скали за създаване на конкретни форми и изображения.

В процеса на изследването са споменати първите експериментални опити на геофизика сър Джеймс Хол от Дъглас да разтопи лавови скали с цел научни изследвания в областта на геологията, както и единични случаи на домашни опити за репродуциране на лава. Основна част от втората половина

на тази глава е „Проектът лава” на Сиракузкия университет, който е в сътрудничество между скулптора Боб Високи и геолога Джеф Карсън. Характерното е, че този екип успява да създаде технология за разтопяване на магмени скали в среда, която е контролирана.

Глава II – „Лавата и нейните извори”, проучва и анализира техническата информация при работата с лава, като систематизирано се проследява темата в три отделни части. Първа част е свързана с материала лава – нейния произход, физико-химични свойства и трансформации. Тези нейни характеристики се взимат предвид от авторите, работещи с него в скулптурата. За по-голяма яснота е направена съпоставка и са дефинирани двата основни вида магматизъм, а именно интрузивен магматизъм (плутонизъм) и ефузивен магматизъм (вулканизъм). Във втората част се проследяват наблюденията и опитът, който имат авторите. Представена е информация за характерните особености за работа на терен, различните видове вулкани и продуктите на вулканичната активност. В последната част на тази глава вниманието е насочено към особеностите на мястото, от което се добива натуралният материал. Отделени са трите основни типа лавови потоци и техните характеристики, както и факторите, определящи тяхното поведение – състав на лавата, температура, наклон, скорост на ефузията, кристалност, водно съдържание и др.

В **Трета глава** на дисертацията – „Среща”, са представени автори, работещи с течна гореща лава, извираща от вулкан. Анализирани са мотивите и предварителната подготовка на скулпторите, както и работният процес заедно с условията на средата и художествените резултати. Нестандартният опит за творчество с лава е проследен при различни автори и екипи. Скулпторът Бъд Търпин и фотографът Дъг Перин наблюдават лавата и нейното подводно поведение в океана. Художественият колектив на Стивън Ланг, Реймънд Пелтън и Ави Кириати има обща визия към първичната материя, но я проявяват по различен начин в творчеството си. Кимбъл Тръмп създава форми със своите професионални тръби за стъкло, като използва

необработена лава. Експериментите на Дани Осбърн, който работи с натурална гореща лава, извираща от вулкан, и прави сериозни дългогодишни научни проучвания, е първият автор, разработил метод за формоване на червена течна гореща лава чрез отливане в бронзови калъпи. Проучен е фрагмент от филма „Екстремният Хавай“, където творецът Стивън Ланг показва процеса на формоване на течна гореща лава в бял, подобен на шамотен калъп. В заключение се доказва хипотезата, че червената гореща лава, извираща от вулкан, е актуален материал за творчество.

Изследваните данни са систематизирани прегледно и логично. Текстът на дисертацията и изводите в него се базират върху проучвания, наблюдения, анализи и дискусии, а проблематиката, която разглежда Елена Яневска, е дисертабилна. Приносите, които е посочила докторантката, са действителни.

Авторефератът е направен според изискванията и предава в резюмиран вид съдържанието на основния труд.

Представеното за разглеждане изследване отговаря на нуждата от теоретични разработки върху материалите за съвременна скулптура, в частност на лавата. Трудът ще е много полезен със своята иновативност както в приложен, така и в теоретичен план. Основен принос на дисертационния труд е, че за първи път емпирично се изследва и анализира лавата като елемент за съвременна скулптура в областта на изкуствознанието. Дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилникът за прилагане на ЗРАСРБ.

Като отчитам актуалността на темата и приносите на дисертацията, ще гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен *Доктор* в област 8. *Изкуства* по професионално направление 8.2. *Изобразително изкуство* на Елена Георгиева Яневска.

Благоевград
24.04.2024 г.

Подпис:
(Доц. д-р Анна Покровнишка)